

САНАА

ЧУРАПЧЫ
УЛУУБҮН
ХАҲЫАТА

ХАҲЫАТ
1931 СЫЛ АЛТЫННЫ
15 КҮНҮТТӨН ТАХСАР

№ 29 (7570) • 1994 жыл кулун тутар 12 күнү. Суббота • Санаа—46 солкубай 15 харчы

ТӨРҮӨХ ТУРУГА ХАЙДАБЫ?

Үлө-хамнас хаамытын билерге ааспыт түмүктөри кытта аалсынынан, тигизген көрдөхкө эре мрылыччы сыппаралары ызадым. Улуус тыатын хааайыстыбатын табаарыстыбаларыгар бу күнүргө төбө төрүөх ылыллыбытын эгэр буоллааха, саамай албах ынах «Мындааайы» табаарыстыбага төрөөтө. Манна 125 ныйрайдэнилер. Ол кэинэ «Бахсы» табаарыстыбага 15 ныйрайдэктөр. Былырын баччаларга мындааайыларга 109, бахсыларга 50 ынах төрөөбүтэ. Аны «Хадаар» табаарыстыба ааспыт саас эмнэ баччаларга 100 ынага төрөөн турар эбит буоллабына, бу күнүргө 50-ча төрүөхтөннө. «Мугудай» сылгы заводугар эмнэ ити кэинэ 120 ынах төрөөбүт, сибилитин кинилэргэ сымччак 34 эр ынахтара ныйрайдэктэ.

Тыа хааайыстыбатын управленнетын специалис-

тара эталларинан, үгүс табаарыстыбаларга кэлитин сылаларга өсөмөнтөрдөрү үлэлэниэт буолууларыттан төрүөх ылыллыгыга бир тэңэ суох, ынахтар ороһулан төрүөхү биэрэллэр. Холобур, «Мындааайы» табаарыстыба 3 өсөмөнтөрү бастайааннайдым үлэлэтэр кэмнэргэ «Чыппара», «Мугудай» итинни специалистары туппакка олороллор. Хадаарга, Бахсыга өсөмөнтөр наадатын өйдөөн, маннак специалистары дэ үлэлэтэн эрэллэр.

Табаарыстыбаларга 2600 ынар ынах китиллэн турарыттан кулун тутар 1 күнүгө эри туругунан 343 ныйрайд кэллэ. Ынах ахсаана кинилэргэ былырынныгы таһымтыан адыһаабылларын учуоттан көрдөхкө, ааспыт сыл бу кэмнэлэргэ 236 ныйрайд эрдэ баар буолла, былырын кулун тутар 1 күнүгэ 109 ныйрайдэктэ этибит. Ынах маассабай төрөөбүнэ бу ый бүтүүтүттан, муус устартан күүтүлэр.

буоллактарына, табаарыстыба үрэллэн билитин 11 чөмөх хааайыстыба экин баар буолла. Баар бу күнүргэ эмнэ тустаах сөт астаран, аат ылынан, бачээттеннэ, толору бырааштаах бааһынайдар кэккэлэригэр кириэхтэ. Ныйдиэнэ билитингэ бааһынайдар хааайыстыбаларын ассоциацияга төрүлэ илик. Сотору кэинин тэрээнин муннаага бу болуруоһу бааһарыа дин буолар. Мырылалар табаарыстыбаларыттан быраһаайдаан, кулун тутар 1 күнүттэн бааһынай хааайыстыбаларынан үлэлэни хамсаан эрэллэр. Ошон бу дьовус ныйдиэнкэ бүтүн 29 бааһынай хааайыстыбалара баар курдук. Баар, кинилэр бытарыйдактарына эбиллэхтэ, бодон сүйдөхтөрүнэ адыһахтара. Дээ, ону көнүл бааһынайдар бэйэлэргэ быһаарынаахтара.

П. СЫРОВАТСКАЯ.

Кулун тутар 10 күнүгэ Чурапчыга биллилээх айаннымт Павел Конюхов салайааччылаах Хотугу Муустала океантан Чуумпу океанга дьэри 135-е меридианынан велосипедынан айаааччылар хонон аастылар. Бу хотугу сир усуллубуйатыгар уонна тайытанынан сүрдээх уһун-ыраах 5000 километрдаах маршрутунан айааага чаччы да кыахтаах эр санаалаахтар эрэ холонон эрдэхтэ. Билигин айанныгыттары кытары көрсүһүүтэ кинилэр салайааччыларыт т а н Павел Конюховтан илбьт интервьюбутун биллэһинэрэбит.

—Павел, бу уустук, уиньуктаах айаныгыт хаһан хаһтан садаламмытай, кини смала туохханы?

—Өсө 1913 сыллаахха улуу айаныгыттар Фридоф Нансен уонна Владимир Арсеньев иккин биригэ бу бийиги иһэр хайысхабытынан айаныыр бада санаалаахтара, хоһоуох иһин, ити кэмгэ бастыкы аан дойду сүрүнэ мээһидээн туолбатага. Ошон билигин айаныгыт улуу айаныгыттар кэриэстэригэр аччыар.

Улуу айанныгыттар ыра санааларынан...

Айаммытын Муустаах океан боруогуттан Аллараа Дьааныттан бу дьыл тохсунуу 29 күнүттэн садалабыллыт. Бүтүн манна, Чурапчыга, кэлинибитигэр 2000 километрбыт туолла.

—Хотугу кыраай, бука, эһигини хабааран тымымытынан сохторбүт буолуохтаах. Уһук Хотугу суолгут чэпчэкигэ суох садалаахтаа...

—Аллараа Дьааныга самолетунан көтөн тийибит. Оһно күн күнүс 12 чааска тахсан баран икки чааһынан тийири халлар, 50-52 кыраады тымымы турара.

Күнүгө айаммыт графига 70-100 километраан аттарыллыбыт буоллабына, бастаан күнүрбитигэр биридин көһү сыбарыйарбыт, тыалаахтара, күнүн кылааһа сүрүн мөһүдөрүн буолбуттара. Билигин айаммыт графигар олохтоохтук киридибит.

—Ханна-ханна хоһон, туту айаан-сизэ айанымыгыт? Сир айы гостиница суога биллэр.

—Маннаа дьэри айанымыт үкүсүн бааһынаага хоһон, сыһынан кэлибит.

Күнүгэ иккитэ аһыбыт —сарсыарда уонна кинэ. Күнүс кэиниэт, галет сибиит, оһон бүтэр. Айаммытын сарсыарда алта аһар чаастан садалыбыт.

—Дээ, бу курдук айааннаан түмүк сүргитигэр хаһан тийэр былааннааххыт, иһини маршруттарыт хаһан баран иһэхтэри?

—Билигин суолбут улахан аһара—3000-тан тахса километр күүтэр. Айаны Владимиростона манна ыйын 9 күнүгэ түмүктүүр былааннааххыт. Кулун тутар 12 күнүгэ Дьокүүскайга, оһно иһин хоһон баран салгыты Тындала, онтон Амурдаабы-Комсомольскайга, Хабаровскайга, Владивостокка тийиэххит.

—Эһиги бу научнай хаһааннаах экспедициягыт састаабыгар кимнээх бааллары?

—Дьоммун биллһиннэр-дэххэ манна. Николай Турков—47 саастаах, идэтинэн геолог. Ааспыт сыллаахха иһиги кытта Хотугу Полюска биригэ тийибтэ. Сергей Вилков—33 саастаах парашютист-пожарбай, 1987 сыллаахтан манна айааннаага кыттар. Фарид Абду-

лин—46 саастаах элентросварщик. Мин кинилэни 10 сыл биригэ айааннааххым. Бары даһаны хотугу сир усуллубуйатыгар айаны бэригэ дин билэр, хаһык даһаны марахаттартан толло-бохто илик дьон. Экспедиция смала-соруа, үһө эһигитин курдук, Нансен, Арсеньев научнай, грандиознай ныйдиэтибэлэрин пропагандалааһын буолар.

—Павел, эһи хас саастааххыттан идэтигибт айаныгыт суолунан барыкканы? Дьэ кэргэниг туһунан кылаастык биллһиннэр эрэ. Кэлэр өртүгэр өсө туох-хаһык былааннааххыны?

—Донцайдаабы физкультурнай институту бүтөрөн баран арыах сыл учууталлаабытын. 27 саастаххыттан идэтигибт айаныгыттын. Кэргэнигэ, иһин уоллааххын. Билигыттан садалаан 7 сыллаах айаны толкуйдуубун. Турумнаан өттөхкө, Кятайынан, Сингапурунан, Вьетнамынан... Быхата, 2000 сылга Хотугу Полюска Северная Земля арыагы түмүктөннө.

Т. КАРДАШЕВСКИЙ
капсэти.

СОБОТОБУТТАН МУНГАТЫЙБАТ

Рынок ыар тына араастаан дьаһанарга күһэйэр. Түөйө—Сылан ныйдиэнэ бир кыры улаастага. Манна арыах үөрэнэччилээх начальнай оскуола, 20-ча оҕолоох дөгсөд үлэлэтиэхтэ үһү. Бу кыры улаастаага бастаан утаа дьон олорор түөртүү квартираллаах уопсайдара, биридинлээн ыаллар дьэлэртэ тутуллуталаабыттар. Пилорама тутуу матырыаалын дэлэйдик хайыттарара. Үчүгэй мөчирөөтө, санаа хоту уулааххаардаах Түөйө үрөһүн үдүгэр турар быраһылыбыт кыраһый бөһүөлөккэ дьон олохсуйардык быһаарымыттар. Кэлин хааайыныаһын көрүгэ улаастаага араастаан өртөһүнэ ыталан, түөйөлөр биридинлээн бааһынаһынан бары суолун таһыттар. Сүөһүнү-аһы, техниканы пай быһымынан эйэ-дэмнээхтик үлэстибиттэ, сирдэрин аһаһыттар. Билигин онун дьаһанан олороллор.

Улаастаан олохтоохторо үлэни-хамнаһы сүрүнүүр салайааччынан А. В. Оксешникованы талыттар. Иһин Дьокүүскайга үөрэнэ барыт кэмэ буолан кыһаан көрсөбүтүт, солбулааччы дьон көрүдүбүт эбит. Оһон биридинлээн бааһынайдары кытта кэпсэтиһэргэ күһөһинибит. Улаастаан бааһынай хааайыстыбаны бир бастааһын тэриммит Н. П. Дьяконовы тракторынан оттук маһын тизэ сырытаһын көрсөбүт.

Улаастаан олохтоохторо үлэни-хамнаһы сүрүнүүр салайааччынан А. В. Оксешникованы талыттар. Иһин Дьокүүскайга үөрэнэ барыт кэмэ буолан кыһаан көрсөбүтүт, солбулааччы дьон көрүдүбүт эбит. Оһон биридинлээн бааһынайдары кытта кэпсэтиһэргэ күһөһинибит. Улаастаан бааһынай хааайыстыбаны бир бастааһын тэриммит Н. П. Дьяконовы тракторынан оттук маһын тизэ сырытаһын көрсөбүт.

—Пайбар арыах сүөһүнү, сылгыны уонна бу МТЗ мааркалаах трактор-бын ылытым, дьэи сабалыар кэһээһин Николай Петрович—Оттуур сирбөр алаастын аһаабыттар. Онтукабын бүтэйдэбитим. Дьыла-уота да мөлтөх буолан ааспыт сылга сөчө үүммэтэ. Ол да тиннар салаа доһу халларбакка, балачча хоруйсубутум. Ону таһынан Туолаага сүөһү аһыгытын соҕуопкалаабытым. Оһно күрүөлэбүт олун бэйэм иһи трактор-бынан тийиһиним. Быхата, билин сүөһүбүн хара сиргэ үстэһинэр өттөххүм. Билигин түөрт ынар ынахтааххын, олортон иккитэ төрөөтө, иһин таһынан иһин кыра сүөһүлөөһүн, иһин сыгылааххын. Билигин сүөһүбүн бэйэм соҕуодун көрөбүн. Кэргэним олохтоох оҕо садыгар новардыр, иһэ уонна сарсыарда кини мөһөһөр. Олохтук маннак ыраабыт кэмнэ, аһыгыт буолар иһиниһин, хааайыныаһын араа көрүтүт талан үлэһинибит. Билин-

иһитэ кыахыт кыра, тыа хааайыстыбатын бору-дуусууларынан дьөлөһчү оһоруохтуун сүөһүбүт аһаана арыах. Ол иһин, мунур уһунка тийиһин, эһин сибилитини иһитэн көрбүт кини дин бадалааххын.

Н. П. Дьяконов соҕобуттан мунгадыйбат, санаатын олох түһэрбөт. Сыйынын сүөһү аһыгытын соҕуопкалааһынга тракторыгар улахан эрэһин уулар. Сир эмнэ аһын бааһынайдар курдук, билин үчүгэй аһы сайын кэһин бадалар. Билигин санаа ыраабытынан улааһыгар үгүс ороскуоту көрсөр. Иһи болуруоһунуларгы эмнэ да буоллар чэпчэһинэр туһугар улуус кинини сорох ыалларын кытта оттук маһын соҕуопкалаан киллэһэн биэрэргэ кэпсэтиһэр эбит. Иһитэн ураты аһын суолун суох курдук. Кини тугу эмэ булан-талан ойдоһос үлэлэтэһинэ эрэ «харах таһаарынар» кыахтаах. Иһиниһин бада санаа Түөйө улаастаһын үгүс бааһынай хааайыстыбаларын кычыгылатар. Николай Петрович бааһынаттан сүөһү аһыгытын

үһүнэһэн ыһы болуруоһа эмнэ толкуйдатар. Сир тупсаран уонна бааһынаһын оһорууна дьарыканын күүһү түмэһи бааһарга дьулуһаллар. Салайааччылар куораттан кэллэһинэ, түмэһи быһаарсар бадалаахтар. Түөйө сир-уота кураанга ылларымтыга олохтоохторо эмнэ дьиксиннэрэр. Оһон Амма уһуоргу үрөхтөртэ сир бастааһынай аһатан оһостунар үтө санааны иһитигэр эмнэ иһитиһтиһэлэр.

Дороххой аһыгыт таһым дьылыгар, кыһаабыт курдук, сылгы маассабайдын ылытым, дьэи сабалыар кэһээһин Николай Петрович—Оттуур сирбөр алаастын аһаабыттар. Онтукабын бүтэйдэбитим. Дьыла-уота да мөлтөх буолан ааспыт сылга сөчө үүммэтэ. Ол да тиннар салаа доһу халларбакка, балачча хоруйсубутум. Ону таһынан Туолаага сүөһү аһыгытын соҕуопкалаабытым. Оһно күрүөлэбүт олун бэйэм иһи трактор-бынан тийиһиним. Быхата, билин сүөһүбүн хара сиргэ үстэһинэр өттөххүм. Билигин түөрт ынар ынахтааххын, олортон иккитэ төрөөтө, иһин таһынан иһин кыра сүөһүлөөһүн, иһин сыгылааххын. Билигин сүөһүбүн бэйэм соҕуодун көрөбүн. Кэргэним олохтоох оҕо садыгар новардыр, иһэ уонна сарсыарда кини мөһөһөр. Олохтук маннак ыраабыт кэмнэ, аһыгыт буолар иһиниһин, хааайыныаһын араа көрүтүт талан үлэһинибит. Билин-

Билин кэпсэһит Н. П. Дьяконовыт эдэр кини. Ол тыһан баран иһиниһин дьулуура, кэһэ сырдик ыра санаалаага улаһынын үөрдөр.

С. АЛЕКСЕЕВ.

КЫАНЫ 50 СЫЛЫН КӨРСӨ

ААТТАРА ӨЛБӨӨДҮЙҮӨ СУОХТААХ

Сылтан эр ордул кэмнөн немецкэй халабырдыттаран Ага дойдуну көмүсүүр сэрнээ юлааны 50 сыла туолуутун бэлитиэхпит. Ошон ити ытык сэрнээ кыттыбыт бир дойдутаахтарбыт хорсун быһыыларын халыатынан, радионан кинини сырдатты, кирилэр төрөбүт түөлбөлөрүгэр өйдөбүннүк бэллэлэри оторуу биһиги ытык нэспитинэн буолар. Билигин Хоптобо нэһилиэгэр сэрни 11 кыттылааха олорор, адыһах сыллаабыта кинилэр ахсааннара баалача албах этэ.

ТҮӨРТ ТӨГҮЛ— ИНИКИ КИРБИҢГЭ

Диринг бөлүөлөгөр быһыл 81-с хаарын ууларбыт ытык кырдьаас Николай Михайлович Протодьяконов олорор. Кини Уорда уонна Диринг оскуолаларынан үөрээн начальнай үөрэхтээх. Оччолорго 16-17-саастаах уолу сирин дууһа быһыатынан түтүтүр комиссияга сурдуктуулан аныбаттары. Онтон «Кыһыл ыйдага» колхозка чилиэнинэн кирбингэ. Дойдута кураан таһнары сатылаан, 1941 сыллаахха Намта кириэн оттообуттара. Онно «сылдан Намтаагы военкомат бэбиэскэтинэн 1942 сыл бэс ыйыгар армияга ыгырыллыбыта. Итин Челибинскэй куорат таһыгар адыһах ый үөрөмөт, 1943 сыл тохсунньутугар Сталинград туһаайытыгар ытымалар уонна кулун тутар сагатыттан кини сулууспалыыр дивизията инники кирбингэ кириэр. Итинтэн ыла Н. М. Протодьяконов күннэри-түүннэри өлөр-тиллэр былдыһыгар сылдыар. Сотору-сотору атааһа кириллэр, көкүлөһө сүүрөн иһэр таһаарыстара оту хотуурунан охсоруу талгылаллар. Ону ол дьэбэксэ, «Инициатива» хамаанды дуораһыйар. Ардыгар остөөх буудуулар ардага траншеяларга, ашталарга хорвоорго күһөлөр. Итиннэ кыратык тыын ылаат уонна өлбүттэри сата саллааттарынан солбуйаат, эми атаакада туруналлар. Ити кырынтаах кирбингэ Николай Михайлович хагас атыан буутугар табыллан суултан түһэр. Санитардар бастакы көмөнү оторон баран госпитальга утаараллар. Үтүөрөн эмнэ чааһыгар үнийэр. 1943 сыл сэттинингэ Мелитополь куорат туһаайытыгар хабыр

кыргыһыта кирсэллэр. Остөөхтөр тоһо да чугуйдаллар, харса суох утарсыһыны отороллор, улахан хоромнууу таһаараллар. Командование ону аахсыбакка туран, харса суох кимдэ кириэргэ биринэстиир. Тэһэ да суох күүһүнэн атаакада турар түгүнэрэ үгүс буолара. Ахсыһыгыт Диеп өрүс туһаайытыгар кыргыһа сылдан төбөҥө табыллар. Дьолго наскалаах буолан ордор, ол эрэри улахан-нык контузиялар.

Госпитальга инни ый сытан баран, Симферополь куораты босхолоһунга кириэр. Сарыарда каллаан сырдыан иннинэ остөөхтөр сытар кирбинлэригэр 7-8 хааныы хаалыар дээрнэ сылан кириллэр. Оччолорго Николай Михайлович элэр, сымса этэ. Бир немец кинини туһаайан гранатаны элиппитин харадын кырытынан көрөр уонна хабаан ылан бэйэтигэр төттөрү бырабар. Ол тийһэн эстэн тыас-уус өрө хабыллар. Тутуһан турар сэрнээ хабыр халыһы садалаһар, Николай олох атааһын аныгар атын граната калэн түһөн дэлби барытыттан ыраах эһиллэн хаалар уонна айун сүтэрэн сыккырыр тыһына эр сытарын Тахмаровка госпитальга ытыталлар. Манна уһуннук эмтэнэр. Ити кэминтэн 186-с гвардейскэй зенитнай полкада пулеметчинан хорсуннук сэриндэлэр. Кини инники кирбингэ ити төрдүс кириинтэ. Украина Николаев, Кировой Рог, Ромны куораттарын босхолоһор уонна Ииз дойду кыраакысыатын туораан Польша территориятыгар үктэммитэ. Бүт өрүбү туораан Люблин, Лодзь, Варшава куораттары босхолоһунга активнай кыттыһыны ылар. Онтон Одер өрүбү нөгүөлүн Шарее өрүһүнэн Берлин хагас өртүгэр Элибада Магдебург куоракка сэринин түмүтүүр. Өрөгөйдөөх Кыайы күнү үүнэр.

Н. М. Протодьяконов дойдутугар «Хорсунун инни», «Берлин ылыы

инни», «Варшаваны босхолоһун инни», Германияны кыайы инни» медаллардаах эргиллибит. Кэлин Ага дойду сэринин бастакы степеннээх орденнэн, үгүс юбилейнай медалларыннан наараадаламмыта. Дойдутугар колхозка, кэлин совхозка бочуоттаах сымналанга тахсыар дээрнэ үтүө суобастаахтык үлэлээбитэ.

БЫРААТТЫ ДОЙДУЛАРЫ ВОСХОЛОСПУТА

Илья Николаевич Андреев 1944 сыллаахха армияга ыгырыллыбыта. Оччолорго баара-суога 18 саастаага. Ити кэмгэ сэрин биһиги дойдубут тас өртүгэр быраатты дойдутар территорияларыгар буола турара. Бастаан Румынияда Бухарест куорат туһаайытыгар 529-с стрелковой полкада тийбитэ. Манна бастакы бөһөбүөй сүрэхтэнитин ылыбыта. Онно тутта остөөх самолеттарын буомбалаһыныарыгар түбөспүттэрэ, буомбалары буолан туох да хаххата суох олох көнө хонууга. Ханна да саһар, куотар сирдэрэ суох саллааттар булумахтаһа түспүттэрэ. Манна Илья улахан-нык контузиялар, тугу да истибэт буолан хаалар. Дойдотторо санитарнай чааска илдьэн биэрэллэр. Уһуннук эмтэнэн үтүөрөн инкиһин фронтка барар. Сэринлэспит чааһа Румыниянан, Венгриянан Чехословакияга тийбит. Кини дойдутуттан оссырылар.

Немецтэр кинин кириини сагалытталар. Ошон окуола хастан оборонкада ытыталлар. Ити кэмгэ остөөхтөр танкаан кириллэр, харыс да сирин чугуйбакка үмүр тийиллэргэ суобастаах адырдалары аналлаах гранатанан утары көрсөллөр. Илья бири гранатаны утары иһэр танк дзехи кырагар, тийһэн тийиллэр түһөн эстэр, аа-дьоо устан эрэдди сылан иһэр күтүр өрө холорунуу түһэр уонна умайан күүдэччиллэр. Немецтэр логун аһан куотардым тахсан истэхтэрин ахсын биһиги

саллааттарыт бэргэн ытыһынан охторгуулар. Остөөх хаа да танкага умайар, ошон чугуйарга күһөллөлөр. Иницилэригэр сытар үрэх унуор албах дөһөттүрдээх хатыһылаах бөрбүлүөхтөн эргитилибит. Бөбөгөтүнүүдээх траншеялар көстөөллөр. Ону ыларга бириккэс кэлэр. Бастаан биһиги артиллериябыт тигийэр, ол убаараһына пехота атаакада турар. Саллааттар хатыһылаах бөрбүлүөхкэ мыйһы быһыта ыгыртара ыгыртара иннилэрин дзехи ыстаналлар, остөөх утарысыта улам мөлтөөн барар. Ити курдук Чехословакия территориятын туораан Дрезден куоракка тийбэллэр. Үһүс Украинский фронт састаабыгар кирисэн кыргыһа сылдан Илья Андреев унга атаагар бааһыра. Бастаан оюнугар туран таһаарыстырын ыттыта тэһи сүүрүх курдук буолан иһэн умса баран түһэр, үрдүнэн остөөх буудууларын интэлээхтик ыһылаһаллар. Өй ыты сороһор сылан, ардыгар үгүсүрүөн остөөхтөр хааларбыт окуопаларын булар. Манна, хааха сиргэ, олорон не ырбаахытын устан хайыта тыһытан атааһын бөрбөзөкилэнэр. Хаана барара тохтуур, ол эрэри атаага сүүлэ иһэн тахсар. Өлүү болдьохтоох кыргыһыны сууһуһу быһа тохтоһонно барар, кини бытыһах буолбатах. Кыргыһаһ үһүс күнүгэр остөөхтөрү дьэ чугууталлар. Ошон санитардар кэлэнэр Ильяны госпитальга ытыталлар. Кини ити 1945 сыл муус устар 29 күнүгэр бааһыра. Итинтэн үс хонот, Дрезден куорат ытыллар, немецкэй командование мам ыйын 2 күнүттэн утарысытын тохтотор.

Госпитальтан Илья инкис группалаах инбалиит буолан тахсар уонна техникескэй полкада салгыны сулууспалыыр. 1950 сыллаахха балаһын ыһыгар демобилизацияланан дойдутугар кэлбитэ. Н. Н. Андреев «Хорсунун инни», «Германияны кыайы инни» медалларынан, Ага дойду сэринин инкис степеннээх орденнэн, үгүс юбилейнай медалларыннан наараадаламмыта. Билигин бочуоттаах сымналанга олорор.

Гаврил КУЗЬМИН,
педагогический үлэ
педерана.

Диринг бөл.

ДЫЛЛАР УОННА ДЬОНИОР

САХАТТАН БАСТАКЫ КООПЕРАТОР ДЬАХТАР

Евдокия Ефимовна Обутова—Варашкова Чурапчы улуусугар Ефим Яковлевич Варашков дьэ көргөһүгэр 1888 сыллаахха сааскы кулун тутар ыйта күн сирин көрбүтэ. Эдэр кыыс революция иннинэ Дьоккуускай куорат бири ыалыгар эстэрэппэнэн үлэтин сагаллаабыта. Ол сырытааһына куустэриин кыайы Обутов дьэн баай кийиэхэ көргөн биэрэллэр. Танала суох үөскээбит уһаабатаага—арахсыбыттара. Арай ол туоһула буолан араспааныһага эрэ хаалан хаалбыт.

Эстэрэппэнэн да сылдан үөрэххэ дуулуһан кыра үөрэхтэммитэ. Ол кэмгэ бастаан кини Россияга, онтон 1917 с. кулун тутарга Дьоккуускайга саага олобу түстээбит олунньутаагы революция буолбута. Бу революция Дууһа олоһун тосту уларыттыта. Тыа сириттэн кирибит эдэр дьахтар революцион маңнайгы күннэригэр саха дьахталлара тэг бырааттанылары, үөрөхтэһиллэрин иһин хамсаһын инники күнүгэр тахсыбыта билигин биһигини сөхтөрөр. Бастаан демонстрацияларга планат тутан тахсыбыт, тыл эппит саха дьахталларыттан биридэстэрэ.

Революция будулданаах, өрө күүрүүдээх күннэригэр саха дьонугар бэрэ биллэр бири бастакы эмчит, ученай, революционер, кэлин аатырар эмтээх Абалаагы төрүттээбит Тит Егорович Сосин көрсөн субалэһаа холбоспугуттара. Кэргэниг көмөтүнэн Евдокия Ефимовна саха дьахталларыттан бастакынан кооператор курсу бүтөрбүтэ уонна бастакынан лаппы даарын нөгүө атыһааччы быһытынан турбута. Тит Егорович дойдутугар Мэһэҥэ

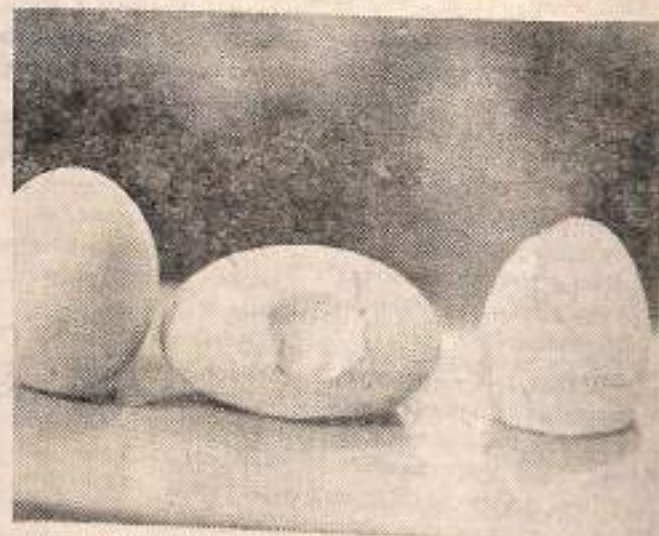
тахсан иһин эһэргэ бастакы кооператордун Бүтэйдээх кининэн төрийбитэ. Эһиллэргэ Евдокия Обутова кооператордар уобаластаагы I съезтигэр делегатынан таһыллан кыттыһыны ылыбыта. 32 делегаттан соҕдох дьахтар этэ.

Бу идэтинэн отучча сыл «Холбос» систематыгар айымныһылаахтык үлэлээбитэ. Ол тухары араас түгүнэр да бааллара. Холобур, 1930 сыллаахха Бүтэйдээх лаппытыгар таһаар илдьэн истэхтириһа Суола үрэх үрдүгэр саалаах-саадахтаах дьон саба түспүттэрэ. Итинтэн састэргэн Боссоойко баандата сайын сытар сирэ көстүбүтэ. Евдокия бэйэте Боссоойкону тутар эстэрэппэнэн сантарханаан сылдыбыта.

Үөрэтин үрдэтинэн Москвада кооператордар оскуолаларыгар үөрэммитэ. Онно Н. К. Крупскаяны кытары көрсөн кысаппитэ биллэр. Урдун үөрөхтээх эргинэн үлэһитэ «Холбос» бырабыһааныһатын председателин солбуйааччынан, кооперативнай техникум директорунаан үтүө суобастаахтык үлэлээн эргинэн үлэһитэрин быһааччы бэлэмнэспит умкуллубат үгүөлээх. Пенсияга тахсан баран көргэни дойдутугар Суолаага олорбу 80 сааһын аһан баран өлбүтэ. Дьинти дьылдылаах саха дьахтарын олоһун туоһулауур хаартыһалар: олунньутаагы революцияда демонстрация кытта сылдыра, кооператордар I съезтигэр уонна А. Е. Кулаковскай көргэниһин биригэ түспүттэрэ Бүтэйдээх оскуолатыгар хараллан сыталлар.

К. РОДИОНОВ.

Мэһэ-Ханалаас,
Бүтэйдээх.

СЫМЫТ
КОМУСКЭ
ТЭГНЭХЭР

ра ыараата. Комбикорм хаачыстыбата ырааһынан мөлтөх.

Снимонка: аһылык ир-дэбилгэ эппиэттэбэллэһи куурусалар хада суох сыһыметтары биэрэллэр.

(РИТА—ССТА).

Айан. Кини эрэ барыта көрсөр суола. Ордун ыраах нэһиликтэртэн кэлээччи-барааччы айан дьэн тутун этинэн-хаанынан билэр. Бийиэхэ, Бахсы нэһиликтэрт, автобус 1988 сыллаахтан сүүрбүтэ. К. К. Попов 1991 сыл сааһыгар дээрнэ сүүрдөн баран атын массаһаада көһөрүгэр Сунтаарга автобус подетелин курсуун бүтөрбүт эдэр ыһыһа Н. В. Варашковна туттарбыта.

ЭРЭНЭР УОЛБУТ

Онтон ыла Иннокентий, автобус тоһо да эрэ буоллар, өлгөстөн ыла-ыла билиһинэ дээрнэ сүүрдэ сылдыар. Дьону, оҕолору тэһи үрдүк эппиэттэһи бөһөҥө эрэллэ эрэйэр. Иннокентий Владимирович онно сөп түбөһөр кыла-

таах кийи. Кини тустаах үлэтин таһынан нэһилиэн общественной олоһор көхтөөхтүн кыттар, самодельноһа сценкада оомтоһон дьону астынналар.

Иннокентий Варашков бу хаалбыт ыйдарга эмнэ дьонун-сэргэтин кытта айан суолунан ырыа аргыстаах алдыаммакка-каһаммакка сырылгата сүүрдүүсөр эрэнэбит.

Семён НИКИТИН.

Курскай уобалас көтөрүтүр хаһааһыһыбалара күчүмэһэй күннэри көрсөллөр. Сыһаа үрдүү туруута бу саалаһа уустук балаһаһыһаа иһаларда. Ошон уобаласка көтөрү иһитини улахан-нык сарбыллылар. Ол аата, эти, сыммыты оторон таһаары аҕчаата.

Маннаһа быһыһа-майы бири сүүрүн бириччэнэтин аһылык тийбэтэ буолар. Колхозтар көтөрү

CHA

Е. СОЛОВЬЕВА

УОЛАТТАРБЫТ КЭРИЭСТЭРИГЭР КҮРЭХТЭНИЛЭРГЭ ЫҢЫРАБЫТ

Күрөхтөнилэр кулун тутар 23 күнүгөр Килэтин бөһүөлүгөр ытыллылар.

1. Хайыбарга республика чемпионо ПАРФЕНОВ Олег Гаврильевич кэриэнигэр.

Балаһыаныыага:

ЭР-ДЬОНГО

34 сааһыгар дээрэ—15 км
35—44 саастаахтарга—10 км
45-түн үһүс—10 км

ДЬАХТАЛЛАРГА

26 сааһыгар дээрэ—5 км
27 сааһыттан үһүс—5 км

2. Хайыбарга өбөлүгөр республика чемпионо, сүү-мэрдэммит хаммадатын чилиэнэ БАРАШКОВ Дмитрий Дмитриевич II кэриэнигэр.

УОЛАТТАРГА

1977—1978 сс.—10 км
1979 сылтан эдэрдер—5 км

КЫРҒЫТТАРГА

1977—1978 сс.—5 км
1979 сылтан эдэрдер—3 км

Кыайылаахтарга анал бэринистэр туттарыллылар. Хайылары таптааччылар, уолаттарбыт кэриэстэригэр аналлаах күрөхтөнилэргэ кэлэн антиянайдык ытытаргытыгар!

Кэлин—кулун тутар 22 күнүгөр. Бу күн кизэ 5 чаастан оскуолаага мандатнай комиссия үлэнир, 8 чаастан спортнай бичээр.

Кытаанах нэһилиэгин, оскуолатын салалталара.

КЫЛГАС БОЛДЬОХТООХ УУРУУЛАРЫ САБАЛЫБЫТ

«Сир» индустриальнай банк Чурапчытаагы сунал операциялары өнөрор лууна кулун тутар ыйтан Чурапчы улуунугор нэһилиэгинэ илээн харчытын ууруутун сабалыыр. Эһиги бэйэбит муһууларгытын билиэхэ угуоххутун сөп. Онуоха уурдарыа бырыһыана маннык:

—3 ыйга—сыллаарыта 185 бырыһыан;
—6 ыйга—сыллаарыта 230 бырыһыан;
—1 сылга—сыллаарыта 370 бырыһыан.

Бу банк эһиэхэ бэйэбит капиталгытын тохтоло суох улаатар инфляцияттан быһымыргытыгар көмө-дөһүөгө.

Уурууга ылар харчыбыт алыгыт кээмэйэ 50000 солкуобай, мантан ыра суума угуллубат. Бастаан насордаах, уурдарар харчыгытын идэе кэлэнтит сөт астарыт, киниксэ ылабыт. Хас ый уурдарыт да болдохтоох кээнтитигэр кэлэнтит уурбут харчыгытын уонна бырыһыангыт сууматын илэнтитигэр ылабыт. Ошон сөкөкүт сабыллар. Салгыы уурдарар буоллаххытына, эмэ сагалы сөт астарыт.

Холобур, маннык суумалары уктаххытына аарыллар бырыһыана:

Уурдарар харчыгыт солк.	Сыллаары	Хас ыйга	Аарыллар бырыһыана	Ылар суумабыт солк.
50000	185	3	23125	73125
100000	185	3	46500	146500
1000000	185	3	46500	1462500

50000	230	6	57500	107500
100000	230	6	115000	215000
1000000	230	6	1150000	2150000

50000	370	12	185000	235000
100000	370	12	370000	470000
1000000	370	12	3700000	4700000

Манна саамай барыстаах ууруунан кылгас болдоххо 3 ыйга уурдарыа буолуон сөп. Сылга түөрт тогул уурдаран ылабын.

Бу таблица үрөтөн көрөн бөрөн, нэһилиэгинэ тиниимэт арапта, пенсионердар, нэһиликтэр, төрүттүгөр өбөлүгөрүт пособиеларын муһуун уурдарыаххытын сөп диин сүбэлибит. Уу харчынан киллэрбит суумабыт уу харчынан төннөр, өткөн көһөрүүнэ киллэрбит суумабыт көһөрүүнэ бэриллэр. Тел. 21-567.

«Сир» банын Чурапчытаагы лууна.

Редактор М. Н. СИДОРОВА.

НАШ АДРЕС: 678700, с. Чурапчы, ул. Карла Маркса, 26 «а». ТЕЛЕФОНЫ: редактор—21-332, отделы—21-265, общий—21-505.

«СААСКЫ КЫЛЫҤАХТАР-94» ЫРЫА БЫРААҤЫННЫЫГАР КЫТТЫҢ!

Муус устар 2—3 күнүгөрүгөр Дьабыла бөһүөлүгөр ытыллылар.

Сылаа-соруа—иччаттар ортолоругор сага таалаһыа норуонка таһаарыа, салгыы сайдалларгыгар тирах буолуу, пропагандалаһыа.

Бырааһыныыага 15—35 саастаахтар маннык бэрэздэтигэр ытыллылар:

—1 түһүмэх—«Ырыаһыт ымылар»—15—17 саастаах оҕолор;

—2 түһүмэх—«Кытылар ол нөмүс дорҕооннор»—баныаах ырыалар;

—3 түһүмэх—«Сааһам ыһыага»—авторскай, гитаралаах ырыалар.

Биһр кийи 2 түһүмэххэ ытытара көнүллэнэр. Хас биһрди кыттааччы 20 тыһ. солк. усууһу төлүүр.

Кыайылаахтары анал бэринистэр нүүттүлэр. Бырааһыныыа кээнтэр биһрдиһээн дьон, төрүттүлэр, бааһынай хаһаайыстыбаларын өгөһүктэра, бөрө-дууксуйбалара, табаардара атыылаһыахтара.

Талааны арыһар, салгыы үрдүккэ көтөргө суолу тэлэр «СААСКЫ КЫЛЫҤАХТАР-94» ырыа ыһыагар көхтөөхтүк кытыаргытыгар!

Сайааһаларгытын Дьабыла бөһүөлүгөр 24-319, 24-310, культура управлениетыгар 21-317, 21-247 телефоннарынан бэрэздит.

Төрийэр комиссия.

● БУЛУМНЬУЛАР

Калининградский уобалас. Норуонка «барзан» дьон паттанар бу тэллэй (синимокка) түөрт килеграман ордук ыйааһыныаах. Бачча сүүнэ тэллэйи Полесский оройуонна Калининградтаагы Актердар дьыаларын библиотекатын сабыдиссэбэ Юлны Тан булбута.

Маннык тэллэйдэр экологическай ортуунан ыраас тыаларга эрэ үүнэллэр.

Вьетнам. Айылга Бүтүн аан дөйдүтээбэ фондатын ученайдарын бөлөҕө соторутаагыта Хотугу Вьетнамна хайа көсөлүг угуохтарын кыраамталарын булбута. Бу бэйэтин туһугор улахан сенсация буолла, ол эбэтэр ученайдар булумууну наукада биллибит үтүтүн аһалыттаначчыларга киллэрэллэр.

Синимокка: ыһыа нөрүүтэ туруоруллубут чуукулаа. (Кейстон—РИТА—ССТА).

КӨННӨРҮҮ

Хайыат 26—27 №№-гөр «Эн сөбүлүүр ырыаларын» дьон рубрика аһынан бөһөттөммит ырыа «Чыгыһаах» дьон аата нөтүттүлэн хаалбытын көһөрөн аарылаахтара.

Эбэрдэлибит!

Биһрүгө үлэнир коллегабытын Ирина Романовна НАСИЛЬЕВНАҤЫ өр сыллаах дьаныардаах үлэни Россиянкай Федерациян норуотун үрөбэринитин туйгуна аһыткан бэлэстэммитинэн илэнтини эбэрдэлибит. Баһарабыт чэтиэн-чэбди доруобууна, үлэ-бэр өссө үрдүк ситиһиллэри, дьыа көргөһүгөр дьолу-соругу.

Чурапчы аһыт сүбүөх оскуолатын коллектива.

х х х

Кулду Мария Петровна СТАРОСТИНАҤЫ Россиянкай Федерациян норуотун үрөбэринитин туйгуна булбунууна ис сүрэхинитигэр эбэрдэлибит. Баһарабыт чэтиэн-чэбди доруобууна, үлэ-бэр өссө үрдүк ситиһиллэри, уһун дьоллоох ологу.

Слажик, Владик, Мария Макаровтар уонна Мария Савина.

ОБУРУОТЧУТ ХАЛАНДААРА

Олордуу, хос олордуу эриэллэ—муус устар 7-бобуллар күнүгөр. Кулун 9, 26-27, 30, күнүгөр; тутарга—8-10, 11-13, 23, 25; муус устарга—4-6, 10-12, 19-21; ыам ыйыгар—2-4, 10-11, 16-18, 29-31; бос ыйыгар—3-10, 13-15, 15-28.

Обуруот аһыт, хортуопуу, сибэкини олордорго табыстаах күнүгөр: хашыыста бары корунгэр—муус устар 12-14, 17-19 күнүгөр; ыам ыйын 14-16, бос ыйын 10-13 күнүгөр; хортуопууга—муус устар 29-30, ыам ыйын 25-29 күнүгөр; моркуопна—ыам ыйын 4-6 күнүгөр; сүбүөкүлэра, эриэллэ—муус устар 7-9, 26-27, 30, күнүгөр; ыам ыйын 1, 4-6, 27-28, бос ыйын 1-3, 5-7, 24-25 күнүгөр; огурууга—муус устар 17-19, ыам ыйын 14-16, бос ыйын 10-13 күнүгөр; номиндорга—кулун тутар 20-22, муус устар 17-19, ыам ыйын 23-24, бос ыйын 19-21, күнүгөр; биэрэксэ—кулун тутар 15-17, 20-22, ыам ыйын 23-24 күнүгөр; редискага—муус устар 29-30, ыам ыйын 4-6, 27-28 күнүгөр. СИА справочнай сулуускага.

ВАУЧЕРДАРГЫТЫН ТУҤАБА ТАҤААРЫҢ!

«Мэһэрэл» чековай инвестиционнай фонд нэһилиэгинэ ваучердары аһыа болдоххун кулун тутар 31 күнүгөр дээрн уһатар.

Аадырыһыт: Чурапчы сэл., нарсуд дьыта. Тел. 21-168.

АТЫЛЫБЫТ

Өгнөөх «Горизонт» телевизору. Сыаната—650 тыһ. солк.

250x150 см көбүөрү—250 тыһ. солк.

Туората 240 см тылу (Сирия). 1 метри сыаната—10 тыһ. солк.

«Микси» подарочнай набору—35 тыһ. солк.

Аадырыһыт: Чурапчы сэл. Ярославская уул. 8 №-рэ, 10 кв. Тел. 21-486.

х х х

Сага «Нис-Планета-5», «Минский» мотоциаллары

Аадырыһыт: Чурапчы сэл. Ленин уул. 93 №-рэ, 5 квартира.

«Минский» мотоциаллары

Аадырыһыт: Чурапчы сэл. Ленин уул. 93 №-рэ, 5 квартира.

Аадырыһыт: Чурапчы сэл. Ленин уул. 93 №-рэ, 5 квартира.

Аадырыһыт: Чурапчы сэл. Ленин уул. 93 №-рэ, 5 квартира.

Аадырыһыт: Чурапчы сэл. Ленин уул. 93 №-рэ, 5 квартира.

Аадырыһыт: Чурапчы сэл. Ленин уул. 93 №-рэ, 5 квартира.

Аадырыһыт: Чурапчы сэл. Ленин уул. 93 №-рэ, 5 квартира.

Аадырыһыт: Чурапчы сэл. Ленин уул. 93 №-рэ, 5 квартира.

Аадырыһыт: Чурапчы сэл. Ленин уул. 93 №-рэ, 5 квартира.

Аадырыһыт: Чурапчы сэл. Ленин уул. 93 №-рэ, 5 квартира.

Аадырыһыт: Чурапчы сэл. Ленин уул. 93 №-рэ, 5 квартира.

Аадырыһыт: Чурапчы сэл. Ленин уул. 93 №-рэ, 5 квартира.

Аадырыһыт: Чурапчы сэл. Ленин уул. 93 №-рэ, 5 квартира.

Аадырыһыт: Чурапчы сэл. Ленин уул. 93 №-рэ, 5 квартира.

Аадырыһыт: Чурапчы сэл. Ленин уул. 93 №-рэ, 5 квартира.